

Sätra hälsobrunn – en sjukgymnast minns

Av Kerstin Richard

Värmen dallrar i luften, syret i Behandlingshus 1 är på upphällningen, dagens sista gäst får sin ryggbehandling. Knästående på plinten masserar jag de stenhårda musklerna med armbågarna, svetten lackar om både patient och sjukgymnast. Mitt offer stönar njutningsfullt. Behandlingen avslutas, patienten försvinner in bakom sin dörr och jag störtar ut till Brunnens enda dusch, ett skjul med endast Guds klara himmel till tak. Vilken lisa, vilken lycka!

Sommaren 1953 kom jag som sjukgymnastelev, tillsammans med hälften av mina kurskamrater, till Sätra brunn för att praktisera. Vi förflyttades ca femtio år tillbaka i tiden, rumsligt och socialt.

De gamla, rödmålade stugorna pittoreskt utslängda mellan välskötta gräsmattor, slingrande gångar, prunkande blomsterrabatter, svamprika skogsområden och raden med vackra tallar, som jag ständigt förknippar med Sätra brunn. Vår förläggning, Murtorpet, är belägen ca två km från brunnsområdet; eftersom ännu inga manliga sjukgymnaster sett dagens ljus blev benämningen snart Mustorpet! Det bestod av två stora rum med vardera tio bäddar, utedass samt en kallvat-tenkran på utsidan av huset. Primitivt och mysigt.

Behandlingshusen var två stora baracker med ett system av individuella bås. Varje bås bestod av behandlingsrum samt två

Duschen bakom Läkarstugan

Kerstin Richard förevigad av »Jojje«
1953

omklädningshytter, kommunicerande genom många dörrar. Oljudet av ständigt smällande dörrar var otroligt. Dämpande textilier var obefintliga och väggarna nådde inte upp i taket. Vad som sades hördes tydligt. Jag minns när min försynta kollega tvingades basunera ut: »Karlsson får ta av sig hatten men kan behålla kalsongerna på!» Kroppen skyddades för insyn, och själen var det ju inte tal om att bry sig om; psyko-somatiken var ännu ett okänt begrepp. Vi lärde oss mycket under dessa sommarveckor, bl.a. genom att vi själva kunde komma underfund med våra misstag, innan någon chefgymnast som en hök slog ner på oss!

Samtliga elever beordrades att nigande hälsa på intendenten, tillika överläkaren, professor Holmdahl. Denna procedur upprepades vid varje ankomst till och avfärd från Brunnen. Om vi inbjudit någon gäst till helgerna måste vederbörande presenteras för intendenten. Måltiderna intogs i personalmatsalen och krävde ombyte av kläder – aldrig arbetskläder i samband med måltid! Långbyxor – i den mån det förekom – var förbjudet i matsalen. Vi arbetade ännu i rockar. För gästerna fanns A- respektive B-matsal beroende på social tillhörighet! Maten var riklig, omväxlande och kaloririk. Måltiden avslutades med en eller flera skivor nybakat vetebröd med smör på!

Det fanns ett skimmer av sekelskiftets brunnskaraktär: gäster i vita kläder, vit hatt och dito skor, kanske också ett och annat parasoll. Du-reformen var ännu inte genomförd – titulaturen var herr, fru och fröken. Jag minns en bonde med kraftiga, bruna händer och nacke men med resten av kroppen vit som sparris, som i avskedsgåva skänkte mig två kaffeskedar i äkta silver med mina initialer ingraverade. Ängsligt bevakade han mitt ansiktsuttryck när jag fick se dem och frågade: »Det är väl K i förnamn?» Naturligtvis flög jag honom om halsen av tacksamhet. Patienterna såg upp till sina vårdnadsgivare; utbildningen gav läkare och sjukgymnaster en aura av respekt och någon demokratisk jämställdhet mellan patient och vårdare fanns ännu inte. Vi fick otroligt mycket presenter. Vid terminsslut begåvades vi av våra tacksamma patienter med vad man i terapin åstadkommit av virkade dukar, målade träbitar

och smörknivar med inbrända deviser. Fortfarande har jag kvar sex mycket välgjorda smörgåsunderlägg i rutigt mönster av inlagda träskivor. Min finaste present är nog två gedigna mässingsljusstakar från Skultuna – men den gåvan var från en hel grupp, när vi senare började med sådan verksamhet. Och f.ö. dignade vi under högarna av chokladaskar, som vi undfågnades med vid terminssluten.

Arbetstiden omfattade även lördagar. Särskilt minns jag en midsommarafteon då jag var så trött att jag grät i armarna på Murre, en äldre sjukgymnast och älskad mentor. Inte så konstigt egentligen, med tanke på att umgänget med arbetskamrater fick ske på nätterna med bad i tjärnen, cykeltur till Sala för att se Riksteaterns operettföreställning eller bara allmän samvaro i det gröna. Ännu hade vi inte tillgång till någon gemensam nöjeslokal. Från den här tiden minns jag hårt arbete, djupt engagemang, stor glädje, mycket festande, nästan ingen sömn. Man var ungl!

Fritiden på Sätra brunn har i alla tider varit begränsad; man förväntas ägna sig åt Brunnens gäster, när man inte har behandlingar. Den största begivenheten för såväl gäster som personal är naturligtvis kabarén, som väl egentligen inte förändrats så mycket. Stående nummer var baklängesgymnastik och can-can blandat med aktualiteter på Brunnen samt individuella begåvningars uppträdanden. Vi hade skrivit en kursvisa, som sjöngs vid alla tillfällen. En gång, när vi högtidligen tågade in i kyrkan för någon samling, hörde vi kantorn vid orgeln intonera »vår« melodi i ingångsmusiken. Märkbar endast för oss gav den upphov till fniss och igenkännande ögonkast!

Kärleken har alltid blomstrat på Brunnen bland både gäster och personal. Ibland kanske bara en sommarförälskelse, stundom årligen återkommande, men i flera fall parbildande för livet. En av våra uppgifter var att varje morgon samla ihop kvarglömda kryckor i skogsområdena; är man två krävs bara var sin krycka! Här har vi också belägg för kärlekens helande kraft, ett observandum för dem, som arbetar med psykosomatik!

Sextioalet blev för mig höjdpunkten i mitt liv på Brunnen. Vi kom nu med våra barn; barnpassning och t.o.m. barn-

krubba ordnades. Murtorpet renoverades och fick flera smårum. Ladan inrättades till gemensamt personalutrymme med tillgång till kök. Där kunde vi nu ha våra fester utom hörhåll för brunnsгästerna. Långbyxor hade blivit arbetsdräkt under rocken som så småningom byttes ut mot bussarong och du-reformen var genomförd. De vita hattarna och skorna försvann med »parasollerna« och vi hade slutat niga för intenden-ten! Vid mitten av sextioalet började gruppbehandlingarna; vi hade fått en fin gymnastiksal i ett nytt hus. De gamla behandlingsbarackerna »blåstes ur«, alla smällande dörrar ersattes av draperier och гästerna fick gemensamma omklädes-utrymmen.

Grundtanken på Sätra brunn är att vi vårdnadsgivare är till för Brunnens гäster och inte tvärtom, vilket innebär att även en stor del av vår fritid ägnas åt dem. Några år på sextioalet fanns i den medicinska utbildningen en tendens att lägga mer vikt vid den teoretiska kunskapen än omtanken om patienten, vilket märktes hos både med. kandarna och sjukgymnasterna under några år. Som exempel följande lilla incident. Ett gäng med. kandar från Uppsala kom traditionsenligt till Brunnen för att hjälpa till med apparatbehandlingar. En dag kom en av dem med näsan i vädret och frågade vår chefgymnast, Elsie, efter skyddsombudet. Elsie, vars föreställningsvärld aldrig rymt något dylikt, undrade vad de önskade. »Jo, vi har för dålig belysning vid vår arbetsplats!« Elsie: »Ja, men säg det då, så ska jag skaffa en lampa!«

Jag upplevde de här åren med teoretiskt mycket skickliga sjukgymnaster som lätt frustrerande. Jag tyckte de »gnatomiska« kunskaperna tog överhanden på bekostnad av engagemang och empati. Men det visade sig också så småningom, att jag var mera lagd för psyko-somatiken, d.v.s. sambandet mellan kropp och själ, och vilka möjligheter till praktisk och erfarenhetsmässig behandling detta ger.

Mycket har förgått men duschen har bestått i sitt ursprungliga skick. Underbart att med bara fötter på daggvåt mark tassa ut i morgonväkten och vakna till liv under de kraftiga vattenstrålarna – ett av mina minnen från tiden som sjukgymnast på Sätra brunn!